नास्यस्याः इनि ङीप् । मदिरायां तस्याः किण्वाद्यौषधिगणप्रभवत्वात्तथात्वम् ।

कटम्ब पु॰कट-धातुनामनकार्थत्वात् वादने अम्बच् । १वादित्रे उज्ज॰ कट्यते आव्रियते यत्पुरमनेन करणे अम्बच् । २वाणे उणादिकोषः ।

कटम्भर पु॰ कटं गुणातिशयं बिभर्त्ति भृ-खच् मुम् । १कटभीवृक्षे भावप्र॰ । २म्लेच्छानां कटके राजनि॰ । ३नागबलायां स्त्री अमरः (गन्धभादाल)४प्रसारिण्याम् । (कटकी) ५रोहिण्याम् । ६हस्तिन्याम् । ७कलम्बिकायां गोलायाम् । ८वर्षाभ्वि।(पुनर्नवा)९मूर्व्वायाञ्च स्त्री मेदि॰।

कटव्रण पु॰कट उत्कटो व्रणोयुद्धकण्डुरस्य । भीमसेने त्रिका॰ ।

कटशर्करा स्त्री कटः नलः शर्करेव मिष्टरसत्वात् यस्याः । (नाटा) गाङ्गेलीलायाम् हारा॰ ।

कटा(ठा)कु पु॰ कट(ठ)-लक्ष्मीवने कायति । १विहगे कणभीनानास्थानतव्याहाराहरणेन लक्ष्मीजीवनात्तस्य तथात्वम् उज्ज्वलदत्तेन तु कठ लक्ष्मीजीवने इत्युक्तेरयं ठान्तमध्य एव कटेषु तदर्थाभावात् कठेः तङ्गनरूपतदर्थत्वाच्च ।

कटाक्ष पु॰कटं गण्डम् अक्षति व्याप्नोति अच् । अपाङ्गदृष्टौ । अमरः "हरिणाक्षि ! कटाक्षेण आख्यानमवलोकय" उद्भटः । "आमोक्ष्यन्ते त्वयि मधुकरश्रेणयस्ते कटाक्षाः" मेघ॰ "तत्रान्तरे जनुरसं कटाक्षैः" माघः । "भ्रमयति भवि भूयस्ते जपाङ्गैः कटाक्षः" शङ्कराचार्य्यः ।

कटाग्नि पु॰ कटेन वीरणादिवेष्टनेन जातोऽग्निः । वीरणादिना वेष्टनेन जाते अग्नौ "तैलवेष्टनवस्त्रामविवीतखलदाहकाः । राजपत्न्यभिगामी च दग्धव्यास्ते कटाग्निना" या॰ "कटैर्वीरणमयैर्वेष्टयित्वा दहेत्" मिता॰ । "उभावपि तु तावेव ब्राह्मण्या गुप्तया सह । विशुद्धौ शूद्रवद्दण्ड्यौ दग्धव्यौ वा कटाग्निना" मनुः । [मूले शब्दर॰

कटायन न॰ कटस्य तन्नामासनस्यायनमुत्पत्तिसाधनम् । वीरण॰

कटार पु॰कट-वा॰आरन् । १नागरे २कामिनि च शब्दमा॰

कटाल त्रि॰ दुष्टः कटः अस्त्यस्य सिध्मादि॰ लच् "जटाघटाकटाकलाःलेषे" पा॰ ग॰ निर्द्देशात् आत्वम् । दुष्टगण्डयुक्ते ।

कटाह पु॰ कटमाहन्ति आ+हन-ड । १तैलादिपाकपात्रभेदे (कडाइ) २कूर्म्मपृष्ठे ३द्वीपभेदे । ४जायमानशङ्खापमहिषायौ च मेदि॰ । ५नरकभेदे हारा॰।६खर्परे शब्दरत्ना॰ । ७स्तूपे ८कूपे ९कक्षे च इति केचित् । "शङ्खिनः कटकटाहतटं निमङ्क्षोः" माघः । "अस्मिन् महामोहमये कटाहे सूर्य्याग्निना रात्रिदिनेन्धनेन । मासर्त्तुदर्व्वीपरिघट्टनेन भूतानि कालः पचतीति वार्त्ता" भा॰व॰२१२अ॰ ।

कटि(टी) स्त्री कट-इन् । १श्रोणिदेशे (कांकाल) । कदिकारान्तत्वात् वा ङीप् । "सङ्गासनमभिप्रेप्सुरुत्कटस्याप्यकत्कटः । अद्यां लताङ्गोनिर्वास्यः" मनुः । "कटिश्च तस्यातिलतप्रमाणा" भा॰ व॰१०५४ । "सव्येन च कटीदेशे गृह्य वाससि पाण्डवः" भा॰आ॰१६२ "कटिस्तु हरते मनः" सा॰द॰ । तत्र तच्छब्दस्य पाश्चात्यसङ्गमम् । ङीबन्तः २पिप्पल्यां स्त्री मेदि॰

कटित्र न॰कटिं त्रायते त्रै-क । १काञ्च्याम्, २कटिवस्त्रे, ३कटिवर्म्मणि च मेदि॰ । "स्फुरत् किरीटकेयूरकटित्रकङ्कणम्" भाग॰६,१६,२७।

कटिन् पु॰ कटोऽस्त्यस्य प्राशस्त्येन इनि । १प्रशस्तगण्डे गजे । कट+चतुरर्थ्यां प्रेक्षा॰ इनि । २कटनिष्टेत्तादौ त्रि॰ स्त्रियामुभयतो ङीप्

कटिप त्रि॰ कटिं पाति पा-क । कटिरक्षके । ततः शङ्खा॰ चतुरर्थ्यां रक्ष । कटिप्य कटिपनिष्टेत्तादौ त्रि॰

कटिमालिका स्त्री कटौ मालेव कन् । (चन्द्रहार) (गोट) कटिभूषणे । हेमक॰

कटिरोहक पु॰ कट्या हस्तिकट्या तं रोहति रुह-ण्वुल् ३त॰ । हस्तिपृष्ठाङ्गागेन हस्त्यारोहके शब्दमा॰ ।

कटिल पु॰ कट-वा॰इल्ल । कारवेल्ले (करेला) । ततः स्वार्थे कन् तत्रैव अमरः । [हला॰

कटिशीर्षक पु॰ कटिः शीर्षमिव संज्ञायां कन् । कटिदेशे-

कटिशूल पु॰कटिस्थं शूलम् । कटिदेशस्थे कफवातिके शूलरोगभेदे ; शूलप्रसङ्गात् तद्भेदनिदानादि भावप्र॰दर्शितमुच्यते यथा "दोषैः पृथक्समस्तैरुद्वन्दैः शूलोऽष्टधा भवेत् । सर्व्वेष्वेतेषु शूलेषु प्रायेण पवनः प्रभुः । प्रभुः कर्त्ता । अथ वातिकस्य विप्रकृष्टं निदानसम्प्राप्तिपूर्व्वकं लक्षणमाह । व्यायामयानादतिमैथुनाच्च प्रजागराच्छीतजलातिपानात् । कलायमुद्गाढककोरदूषादत्यर्थरूक्षाध्यशनाभिघातात् । कषायतिक्तातिविरूढजाम्बविरुद्धभक्ष्यैरकशुष्कशाकैः विट्शुक्रमूत्रानिलसन्निरोधाच्छोकोपवासादतिहास्यभावात् । वायुः प्रदुष्टो जनयेद्धि शूलं कुक्षौ पृष्ठे पार्श्वे त्रिकवस्तिदेशे । (त्रिकं पृष्ठवंशाधरसन्धिलग्नकट्यादि) जीर्णे प्रदोषे च दिनागमे च शीते च कोपं समुपैति गाढम् । शङ्खेऽङ्गोपशमप्रकोपौ विण्मूत्रसंसङ्गमनोदभेदैः । संस्वेद-